

GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI PERSPEKTİFİNDE MESKÛN MAHALDE HAREKÂT

H.Onur ŞEHİTOĞLU*

ÖZ

Teknolojinin güçlü tarafa sağladığı üstünlük, güçsüz tarafın mücadelede eşitliği sağlayabilecek yöntemlere başvurmasını gerektirmektedir. Asimetrik etki sağlamak isteyen güçsüzler, sivil insanlar arasına karışarak, medya önünde insan hakları ve demokrasi kavramlarını suiistimal ederek nerede, ne zaman, nasıl ve kim tarafından gerçekleşeceği belli olmayan tehdit olarak ortaya çıkmakta ve bu tip tehditlere melezi tehdit adı verilmektedir. Melez tehdidin yaratmış olduğu asimetrik etki, mücadele sahasını şehirdeki nüfusun çoğalması ile birlikte şehirlere kaydırmıştır. Meskûn mahalde muharebe, meskûn mahalde harekât, meskûn mahalde yakın alan çatışması 21.yy.da mücadelenin özünde sürekli gündemde kalacak konulardır. Tehdidin değişimi, güvenlik politikalarını ve güvenlik mücadelesini doğrudan etkilemektedir. Meskûn mahalde sivililerin yoğunlaştığı ortamda gerçekleştirilen devletin meşruiyetinin sorgulanmasına yönelik tehditlere karşı güvenlik kuvvetlerinin imkân kabiliyetlerinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Taktik alanda stratejik etki yaratabilecek hataları önlemek için sadece taktiksel yöntemler yeterli olmamaktadır. Medya önünde gerçekleşen mücadeleye karşı bütünsel bir yaklaşım ortaya konularak kamuoyu oluşturulmalı ve stratejik hedefe ulaşılmalıdır. Bu çalışmanın amacı tehdit değişimi ile birlikte kazanılması gereken yetenekler kapsamında özellikle konsept, teşkilatlanma, liderlik, eğitim, teçhizat ve eğitim tesisleri konusunda farkındalık yaratmaktır.

Anahtar Kelimeler: Tehdit Değişimi, Asimetrik Etki, Meskûn Mahalde Muharebe, Yakın Alan Çatışması.

URBAN OPERATIONS UNDER SECURITY APPROACHES PERSPECTIVE

ABSTRACT

The effectiveness of technology that provides a superiority to the powerful side requires the powerless side to apply new techniques to balance the struggle. The powerless side aiming to create asymmetric effect, arises as a threat ambiguous for where, when, how and on the part of who sides, arises as an ambiguous threat which is not certain where, when and how it will occur and by whom it will be carried out by intermingling into population and abusing human rights and democracy conceptions in front of media and these types of threats are named as hybrid threat. The asymmetric effect originated by hybrid threats, shifts its conflict zone from rural to cities conjunction with the population growth from rural to urban. Urban warfare, urban operations, close quarter conflict in urban areas are the issues that will be permanently remain on the agenda of 21st century's struggle core. The threat's alteration directly influences the security policies and campaign. The terrorist acts performed in the urban area's concentrated populace towards questioning the legitimacy of state, requires the development of security forces' capability and ability. It isn't solely enough with the tactical methods to prevent the faults on tactical operational environment that can stir up strategic effect. About the conflict taking place in front of media, public opinion should be molded with a presentation of integrated approach afterwards the strategic target can be reached. The purpose of this study is raising awareness of abilities gained especially within the scope of concept, organization, leadership, training, equipment and training facilities associated with conversion of threat.

Key Words: Conversion of Threat, Asymmetric Affect, Urban Warfare, Close Quarter Conflict

* J.Yb., Jandarma Komando Okul Komutanlığı, Öğretim Başkanlığı

GİRİŞ

Teknolojik eğilimler, güçsüz kalan ve çoğu zaman vekâlet savaşı yürüten unsurun demografik eğilimleri çıkarı için kullanacağını ve gelecekteki askeri harekâtların şehir boyutunun artarak devam edeceğini göstermektedir. Bu tür harekâtlar stratejik seviyeden itibaren planlama aşamasında çok farklı hususların değerlendirilmesini gerektireceği gibi en alt seviyede liderlik vasıflarını ortaya çıkararak, eski dönemin şövalyelerini modern dünyanın harekât ortamına getirecek ve mücadelenin özü “Tim Komutanlarının Mücadelesi” olarak anılacaktır. Bu çalışmanın amacı artan liderlik vasıfları yanı sıra tehdit değişimi ile birlikte kazanılması gereken yetenekler kapsamında özellikle konsept, teşkilatlanma, eğitim, teçhizat ve eğitim tesisleri konusunda farkındalık yaratmaktır.

1. DEĞİŞEN TEHDİT DEĞERLENDİRMESİ BAĞLAMINDA GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

Soğuk savaşın bitmesi, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve 11 Eylül saldırıları ile ortaya çıkan tehdit türleri mücadele alanlarını, çatışma şekillerini ve güvenlik anlayışını değişime zorlamıştır. Bu konu en sade hali ile John Lewis tarafından “11 Eylül sabahı aslında çöken sadece ikiz kuleler değil, uluslararası, ulusal ve bireysel güvenlik alanında kurumsallaşmış temel varsayımlardır” şeklinde ifade edilmiştir (Gaddis, 2004: 80). Asimetrik tehdit olarak terörizm küreselleşerek dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir zamanda eylem yapabilme kabiliyetine sahip olduğunu kanıtlamıştır.

Güvenlik algısının tehdit algısı ile doğrudan bağlantılı olduğu değerlendirildiğinde, tehdidin olmaması ya da önlenebilecek düzeyde olması algılamaya bağlı değişken bir kavram olduğundan, güvenlik de göreceli olarak her zaman güvensizlik kavramı ile iç içedir (Sarı ve Seyhan, 2014: 2). Immanuel Kant’ın bazı şeyleri olduğu gibi değil, istediğimiz biçimde görürüz

öngörüsü, Robert COX'un teoriler birileri içindir ve bir amaca hizmet eder değerlendirmesi ile birlikte güvenlik yaklaşımlarının öznel ve göreceli olduğunun bir göstergesidir. Wendt'in "Kuzey Kore'nin beş nükleer silahı ABD için İngiltere'nin beş yüz nükleer silahından çok daha fazla tehdit içermektedir." (Wendt, 1995: 73) ifadesi bu durumu doğrular niteliktedir. Güvenlik olgusu; amaç ve dürtüler, toplumsal hafıza, değer ve önyargı, algılama süreci, inanç, kimlik gibi hususları içeren çok boyutlu niteliğe sahiptir.

Klasik güvenlik paradigması güvenliği ulusal güvenlik odaklı ve askeri güç eksenini üzerinden tanımlayarak 1945-1990 yıllarının güvenlik sistemini oluşturmuştur. Bu dönemde "Tehdit=Kapasite X Niyet" olarak formüle edilmiş, devletlerin niyeti kötü olarak algılandığında, tehdit kapasiteye bağlı olarak "güvende olmama durumu" üzerine kurulmuştur (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 12).

Soğuk savaşın yumuşama dönemine girdiği 1960-1970 yılları arasında ortaya çıkan liberalizm ağırlıklı güvenlik yaklaşımları, rekabet ve çatışmanın devletlerin kötü niyetlerinden ziyade, yanlış algılamalardan ortaya çıktığını, ulusların ve bireylerin ortak hedef ve çıkarları paylaştıklarını algıladıkları zaman kolektif güvenlik anlayışının ortaya çıkacağını vurgulamıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 13).

Küresel sistemi merkezine yerleştiren kuramlar, sivil toplum kuruluşları, medya, uluslararası şirketler gibi devlet dışı aktörler ile ekonomik, ticari, kültürel, bilimsel ve teknolojik konuların da uluslararası sistemde belirleyici rol oynadığına yönelik bir yaklaşım sunarak güvenliğin çok boyutlu değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur (Sandıklı ve Emekliler, 2012: 18).

Küreselleşmenin etkisiyle Soğuk Savaş döneminin simetrik tehdit algılaması 11 Eylül saldırısı sonrasında asimetrik tehdit algılamasına geçişe zemin hazırlamış, risk ve tehditlerin belirsizliği ile karmaşıklığı güvenlik

parametrelerinin sorgulanmasını zorunlu kılmıştır. Soğuk Savaş sonrası ön plana çıkan post-modern güvenlik anlayışına göre küreselleşme ile birlikte belirli sınırlara yerleştirilen klasik dost-düşman tanımının yapılması artık daha zordur.

Değişen tehdit algısıyla birlikte güvenlik anlayışında değişiklikler olmuş, güvenlik kavramı, ülke güvenliği boyutundan bölgesel ve küresel güvenlik boyutuna kaymıştır. Günümüzde uluslararası güvenliğe yönelik tehditlerin üç temel unsuru yayılancılık, karmaşıklık ve belirsizlik olarak sıralanabilir. Tehditler; ulus aşan (yayılancılık), yeni ve önlem alması zor (karmaşık) ve Soğuk Savaş sonrası başlayan eğilimleri henüz belirsiz olmasından dolayı değişken niteliktedir (Sandıklı, 2011). Bu konuda gelecekteki savaşların hem geçmişten kalma süreklilik hem de değişim içereceği, gelecek savaşları konusunda hatta yakın vadede çıkacak savaşlar bakımından sıfır seviyesinde olduğumuz ifade edilmiştir (Gray, 2010).

Güvenliğin birey veya grupların temel değerlerine göre göreceli bir kavram olduğu konusunda birleşenler, yeni güvenlik anlayışının bireysel, ulusal ya da uluslararası düzeyden hangisine odaklanması gerektiği konusunda ortak bir fikre sahip değildir (Yılmaz, 2007: 246). Tehdit ve güvenlik kavramlarındaki belirsizlik, alınması gereken tedbirleri belirsizleştirmekte ve dolayısıyla belirsizliği en aza indirgeyecek bakış açılarına gerek duyulmaktadır.

Mücadelenin doğasındaki stratejik anlayış, savaş ile barışı, “sürmekte olan aynı çatışmanın bir parçası” olarak değerlendirmektedir (Handel, 2004: 64). Barışta savaş, savaşta da barış olması ne ebedi bir barışın, ne de ezeli bir savaşın olabileceğini göstermektedir (Toptaş, 2015: 13). Dünyadaki kıt kaynakların bilinçsiz kullanımı, üretim ve tüketimdeki dengesizlik, kentsel dönüşümün çevreye verdiği tahribat, nüfus artışının önlenememesi, ahlaki ve kültürel değerlerdeki yozlaşma, konuları problem kaynağı olmaya devam edecektir.

2. DEĞİŞEN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARININ MÜCADELEYE YANSIMALARI

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler devlet dışı aktörlerin uluslararası güvenlik ortamında etkinliğinin artmasına sebep olmuş, savaşın ulus devletlerin kontrolündeki siyasi bir araç olmadığı yeni bir dönemi aralamıştır. Teknolojik ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak savaşın tarafları, sınırları ve boyutları, hedefleri, stratejileri ve en önemlisi de icra şekilleri çok önemli değişiklikler geçirmiştir. Lind'in nesillere, Arquilla'nın dönemlere göre ayrıştırması savaş olgusunun gelişimini ortaya koymaktadır.

Tablo-1. Geçmişten Günümüze Savaşların Gelişim Evreleri (Gürcan, 2012).

Kuramcı	Birinci Aşama	İkinci Aşama	Üçüncü Aşama	Dördüncü Aşama	Beşinci Aşama
Lind, Nightengale	Ulus-devlet öncesi savaşlar	1.Nesil Klasik Savaşlar (1648-1830) Napolyon Savaşları	2.Nesil Endüstri Savaşları (1830-1918) 1.Dünya Savaşı	3. Nesil Manevra Savaşları (1918-1948)	4. Nesil Gayri Nizami Harp Türevleri (1948'den günümüze) 11 Eylül ve sonrasında ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri
Arquilla ve Rondfelt	Kılıç Dönemi	Endüstri ve Kitle Savaşları Dönemi		Manevra Savaşları Dönemi	Birbirinden Türeyen Savaş Benzeri Çatışmalar

Lind'e göre teknolojisi üstün olan taraf çoğu zaman zafere ulaşmış, nitelik ve nicelik açısından denk kuvvetlerde strateji ve doktrinel anlamda farklılıklar nihai durumu belirlemiştir. "Teknoloji" ve "strateji" savaşın kaderini belirleyen iki önemli faktör olmuştur Birinci nesil klasik ulus-devlet savaşlarında, yivsiz tüfekler ile omuz omuza verilen mücadelede temel askeri hedef bir bölgenin elde bulundurulması olmuştur (Gürcan, 2012: 79).

İkinci nesil endüstri savaşlarında, uçak, buharlı motorlar ile deniz gücü ve topçu sınıfı yanında toplu taşıma imkânı stratejik manevra ve kuvvet kaydırmaya imkân tanımış, muharebe sahası genişlemiştir. İkinci nesil savaşın muharebeleri sivillerden uzak, manevradan ziyade tahkim edilmiş mevzilerde statik olarak, yoğun ateş gücü ile savunma ağırlıklı gerçekleşmiştir. İleri teknolojinin seferber edilmesi ile kazanılan üstün ateş gücü karşısında statik mevzi anlayışı ortaya büyük yıkım bırakmıştır (Gürcan, 2012: 89).

Alman birliklerinin sıklet merkezi oluşturarak uyguladığı fırtına taktikleri (*Blitzkrieg*) ile başarılı olması, mevzi anlayışının yitirilmesine ve üçüncü nesil savaşlara sebep olmuştur. Hatları yarılan düşman, kuşatma harekâtı ile geri bölgedeki lojistik desteğinden mahrum bırakılmış, küçük parçalara bölünerek etkisizleştirilmiştir. Savaş uçaklarının menzilleri muharebe sahasının derinliği ve genişliğini artırmış, tehdidin kendi ülke topraklarındaki ekonomik tesis ve sivilleri hedef alan “Topyekün Mücadele” anlayışını ortaya koymuştur (Gürcan, 2012: 91). Artık düz bir hat mantığı derinlikte kademelenme üzerine yoğunlaşmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar uygulanan cephe stratejisine dayalı taarruz ve savunma prensipleri, İkinci Dünya Savaşı'nda karma stratejiler ile birlikte uygulanmaya başlanmış, gayri nizami harp stratejilerinin ağırlığı artmıştır.

Küreselleşmenin getirdiği güvenlik anlayışıyla güvenlik alanı-savaş alanı, sivil-asker, barış ve savaş, sivil-askeri kurum arasındaki sınırlar kesin olmayıp, geçişkendir (Toptaş, 2015: 210). Sürekli ve değişime odaklı mücadele ulus devletlerden, küresel güçlere, devlet dışı organizasyonlara ve terörist gruplara kadar değişken bir grup tarafından çok boyutlu olarak yürütülmektedir. Bu kapsamda dördüncü nesil savaş, savaş ile barışın ayrımının bulanıklaştığı, sınırları belirli muharebe sahasının bulunmadığı, sivil-asker ayrımının ortadan kalktığı, özünü asimetrik etkinin oluşturduğu, silahlı gruplar arasındaki genel

bir çatışma hali, iki veya daha fazla devlet arasındaki silahlı politik mücadele, devlet içindeki farklı siyasi gruplar arasındaki sivil nitelikteki karşıt gücün iradesinin yıkılmasını hedefleyen, askeri, yarı-askeri, sivil gayretler bütünü olarak ifade edilmektedir (Lind vd. 1989: 22-26/ Gürcan, 2012: 86). Mücadelenin askeri hedefi, işgal veya tehdidin fiziki varlığına son vermektir, politik-sosyal alanda mücadele sonucunda hasmın azminin kırılmasına kaymıştır. Savaşın belirsizliğinin ve karışımının, kombinasyon halinde öldürücülüğü ve sıklığı ile artan bir şekil alması, melez tehditlerin¹ ortaya çıkardığı “melez savaş hali” olarak tanımlanmaktadır. Bu sebepten taraflar hem askeri hem de sivil içeren melez mücadele stratejileri geliştirmeye başlamıştır (Gürcan, 2012: 103/ Hoffman, 2009: 34).

Hizbullah 2006’da İsrail güvenlik güçlerine karşı savaşın geleneksel, gayri nizami ve bilgi harekâtı yöntemlerini kullanmıştır. Hizbullah, daha ileri seviyede silahları kullanması, taktik başarılarından stratejik etki yaratmak için algısal ve ahlaki boyutta mücadelesinden dolayı Çeçen ayrılıkçıların Ruslara karşı 1990’larda yürüttüğü mücadeleden daha ileri seviyede melez savaş gerçekleştirdiği söylenebilir (Lasica, 2009: 6).

Güvenlik askeri bir kavram olmaktan çıkarak siyasi bir kavram hâline dönüşmüştür. Mücadelenin bugünkü görünümü ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel cephede devam ettiğinden ağırlık oranları farklı olsa da milli güç unsurlarının tümüne dayalı olarak yürütülmek zorundadır.

Savaşın birden çok farklı yöntemine karşı eşzamanlı olarak sinerji yaratacak uygulamalar ortaya konulmaya çalışılmaktadır. NATO tarafından 2009 yılında çalışmalarına başlanan Melez Tehditlere Karşı Mücadele Konsepti (*Countering Hybrid Threats Concept*) ile ağırlıklı olarak direniş harekâtı, düzensiz muharebeler, terörle mücadele harekâtı içerecek şekilde harekât ihtiyacına cevap aranmaktadır.

Hammes'in dördüncü nesil savaş fikrinde, insan kitleleri arasında politik temel oluşturularak, düşmanın askeri gücünün adım adım yıkılması önemli bir yeniliktir. Dördüncü nesil savaşta mücadeleyi sürdürmek için toplum içerisindeki araçlar kullanılmakta, düşmanın sadece askeri gücünün yenilmesi istenilmemekte aynı zamanda karar vericilerin siyasi iradelerinin yok edilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda yürütülen faaliyetler klasik gerilla hareketinin ve terörizmin modernite ile revize edildiği bir savaş türü olarak tanımlanmaktadır (Hammes, 2004: 52-53, 204-208). Harekât ortamının arazi, hava ve düşmanı esas alan fiziki değerlendirmeleri genişlemiş, mücadele ortamının bilgiye dayalı ve manevi alanlarının da olduğunun farkına varılmıştır (Gürcan, 2012:103). Irak ve Afganistan'da uzayan mücadele kritik insan ve malzeme kaynaklarının kullanıma başlanmasına ve ABD'nin mücadele isteğinin azalmasına sebep olmuştur (Lasica, 2009: 11).

Devletler, büyük ve pahalı konvansiyonel askeri birlikler yerine küçük ve hem ekonomik hem de politik açıdan az maliyetli çözümlerle istedikleri sonuçları alabiliyorsa, savaş bir başka formda yeniden doğabilmekte ve bilinen paradigmlar kökünden değişebilmektedir (Liang ve Xiangsui, 1999: 6). İkinci Dünya Savaşından sonra sınırların değişmeyeceği ve hiçbir ülkenin rakibini yenerek yaptırımlara zorlayamayacağı anlayışı ve belirginleşen insan hakları anlayışı gelişmiş devletleri asimetrik savaşa yöneltmektedir. Buradaki mücadelede ağırlıklı olarak siyasi baskı, ekonomik baskı, terör örgütlerine destek, rejim değiştirme çabaları olarak ortaya çıkmaktadır. Dolaylı yoldan hasmın yıpratılması "Vekâlet Savaşları" olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Irak'ta ABD zayıflarının %40'ına sebep olan el yapımı patlayıcıları hazırlayan direnişçileri İran'ın desteklediği ABD yetkililerince ifade edilmiştir (Gürcan, 2012: 97).

Gayrinizami harp Sovyetler Birliğinin yıkılışına kadar genellikle güçsüzlerin güçlülere karşı başvurduğu bir yöntem olarak belirli bir mesafeden ağır zayıat vermemek ve düzenli orduları desteklemek maksadıyla icra edilen “küçük harp” şeklinde tanımlanmıştır. Gayri nizami harbin sınırlı amaçlı yaklaşımı, gücü, etkinliği ve sınırlarının büyük güçler marifetiyle küreselleştirilmesi sayesinde değişmiş (Toptaş, 2015: 206) ve yeni bir anlayışla “Etki Odaklı Harekât” olarak ortaya çıkmıştır. Colin S.Gray “Savaşın sabit bir doğası fakat sürekli değişen bir karakteri vardır.” ifadesi ile her savaşın kendine özgü çeşitli stilleri olduğunu belirtmektedir. Konvansiyonel harbe yardımcı olmak maksadıyla geliştirilen gayri nizami savaş ve yöntemleri, geçmişteki durumun aksine artık konvansiyonel harp gayrinizami harbin parçası haline gelmiştir (Toptaş, 2009: 219).

Küresel güvenlik ortamı incelendiğinde 2010 yılında gerçekleşen 37 silahlı çatışmanın sadece 6 tanesinin² iki ulus devlet arasında gerçekleştiği düşünüürse, savaş kavramının geleneksel sınırlarını kaybettiği görülmektedir. Nitekim Meksika, Kolombiya, Kuzey Kafkasya, Uygur Özerk Bölgesi, Nepal, Afganistan, Nijerya, Gazze’de devam eden 31 savaş türevi çatışmanın geleneksel olarak açıklanması zordur (Gürcan, 2012: 73).

Temelde birbirinden farklı yaklaşımlara (*Geleneksel harp, gayri nizami harp veya terörist*) sahip bağımsız rakipler yerine, ayırım yapmayan şiddet, baskı ve suçla ilgili kargaşayı kapsayan terörist eylemleri, gayri nizami taktik ve teşkilleri, konvansiyonel kabiliyetleri kapsayan savaşın çok geniş formlarını belki de eş zamanlı kullanabilecek rakipleri görmekteyiz. Bu problemin bir parçası olarak suç oluşturan eylemler, yerel hükümetlerin istikrarını bozmakta veya kaynak sağlayarak isyancı ya da gayri nizami savaşçıya destek olmaktadır (Hoffman, 2009:36).

Ağlar; ulus devletlere karşı doğrudan rekabet edecek seviyede savaşı sürdürme kapasitesi olduğunu göstermekte, kullanabilecek seçeneklerin genişliği çatışmanın görünümünü genişletmekte, ayaklanma, terör ve savaş arasındaki çizgilerin belirsizliğini ortaya çıkarmaktadır (Arquille, 2007:369). Belirsizlik sonucunda devrimci halk savaşı stratejisi altında kır örgütlenmesi, şehir örgütlenmesi ve ayaklanma unsurları oluşturularak şehir terörizmi eylemleri vasıtasıyla ayaklanma unsurları için uygun koşulların sağlanması hedeflenmektedir. Kır ve şehir örgütlenmesi ile eylemler artırılarak sivil itaatsizlik girişimleri ve halk ayaklanmaları aracılığıyla birçok alanın kontrol altına alınması planlanmaktadır (Sandıklı, 2012).

Genellikle taktiksel ve operasyonel anlamda aynı savaş alanı içerisinde, çatışmanın fiziksel ve psikolojik boyutlarında sinerji etkisi yaratmak maksadıyla eylemler yönetilmekte ve koordine edilmektedir. Farklı eylem türlerinin eşzamanlı olarak bir noktada buluşması, savaşın seviyesini tanımlamayı zora sokmaktadır. Bu kombinasyonun yeni olması, var olan çatışma yöntemlerinin yeniliğe açık olması melez tehdidin tanımlanmasını daha da karmaşık hale sokmaktadır.

3. MESKÛN MAHALDE MUHAREBENİN DEĞİŞİMİ

Şehir savaşları kayıpların yüksek olması ve kuvvetlerin etkinliğini azaltması nedeniyle tercih edilmeyen bir harekât türü olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda, meskûn alandaki birlikler harekât ortamının sınırlayıcı özelliklerini, yoğun ateş desteği ve zırhlı birliklerin darbe gücüyle geçmeye çalışmış, şehirden geriye harabe kaldığı görülmüştür (Özdemir, 2003: 159). İkinci Dünya Savaşı zamanında şehir muharebelerinin karakteristik sonucu olan yüksek seviyedeki kayıplar ve aşırı sivil zayıat günümüz ortamında özellikle NATO'nun yer aldığı düşük seviyedeki çatışmalarda kabul görmemektedir. Günümüzde bu tip bir yaklaşımın etkileri savaşın operatif ve stratejik hedeflerinin gerçekleştirilmesini riske edebilmekte ve çok uluslu harekâtlarda müttefiklerin desteğinin

kaybedilmesine sebep olabilmektedir. Bu sebepten günümüzün askeri harekâtları yasal, sosyal ve ahlaki zorunluluklar tarafından tehditlere uğramakta ve teknolojinin sağladığı imkânlardan tam olarak istifade edememektedir (NATO RTO: 2003).

Modern küresel güvenlik ortamında savaşın doğasındaki değişimi doğru algılamak çok önemlidir. Gelecekteki savaşları tahayyül ederek doktrin geliştirmek yerine, gerçekleşmiş savaşlara göre hazırlanmak bir sonraki mücadelenin tahayyül edilememesine sebep olmaktadır. Sovyet Ordusu, 1979 yılında Afganistan işgali sırasında zırhlı araçlar ile mücahitleri kovalama taktiği olarak nitelendirdiği “Bronegruppa Doktrini” ile zırhlı birlikleri gayri nizami harekâta etkin olarak kullandığını varsaymış, 1991’de Çeçenistan’ın Grozni sokaklarına zırhlı birlikleri soktuğunda bedelini anlamıştır. Benzer şekilde İsrail 1948, 1956, 1967 ve 1973 Arap-İsrail savaşlarında zırhlı birlikler ile kısa süreli ve yüksek tempoda icra ettiği ve başarı sağladığı mücadele, uzun süreli düşük tempolu yıpratma stratejisini uygulayan Hamas ve Hizbullah karşısında başarılı olamamıştır (Gürcan, 2012:94-95).

BM raporlarına göre 2025 yılında dünya nüfusunun %75’ini meydana getirecek insan topluluğunun şehirlerde yaşayacak olması, 21’inci yüzyıl savaşlarının yerleşim merkezlerine doğru kaymasına, konvansiyonel savaş kavramının parametrelerinin değişmesine, düşük yoğunluklu savaşların kesin sonuçlu muharebelerin yerini almasına ve meskûn mahalde muharebe anlayışının yeniden şekillenmesine sebep olacaktır. Düzensiz şehirleşme ve kaynakların adil paylaşılmaması, şehirlerin yatay ve dikey boyutlarının büyümesi, teknolojinin daha yoğun toplum yaşamına girmesi, insani değerlerin politikalar üzerinde yoğunlaşan etkisi beraberinde sivil itaatsizliğe, güvenlik tehditlerine, gerilim ve kriz bölgelerinin genişlik ve nicelik olarak artmasını getireceği değerlendirilmektedir (Cömert, 2003: 36-38).

Son yıllarda meskûn bölgelerin, bölgesel çatışmalar ile çok uluslu harekâtlarda ağırlık kazanmasının en önemli sebebi savaşan tarafların askeri güç unsurları arasındaki büyük dengesizliktir. Muharebe dışı sivillerin varlığı, angajman kuralları, meskun alanın keşif ve gözetlemeyi engelleyen üç boyutlu mimari yapısı asimetrik etki için uygun ortam yaratmaktadır (Memiş, 2005: 48-51). Gelişmemiş ve az gelişmiş devletler askeri güç eksenindeki dezavantajlarını dengelemek maksadıyla asimetrik etkiyi;

- Teknolojik üstünlüğüne karşı kesin sonuçlu bir muharebeye girmek yerine meskûn mahalde istediği gibi savunma düzeni alıp gelişmiş devleti meskûn alana çekerek savaşı uzatacak tarzda küçük birliklerle gerilla harbi uygulayarak,

- Harbin cereyan ettiği coğrafyayı askeri gücü üstün olan kuvvetten daha iyi bilerek,

- Zarar göreceklerini bilmelerine rağmen sivil halkı kuvvet çarpanı olarak kullanarak,

- Yanlış istihbarat yayarak, kargaşa ve toplumsal olay yaratarak,

- Nizami kuvvetlerin halkın arasına karışmış düzensiz tehditlere karşı mücadele etmesine çabalayarak,

- Halkın içerisine gizlenmek suretiyle gelişmiş devletlerin uluslararası savaş kurallarına uyma hassasiyetinden faydalanarak,

- Kendi ülkesini savunan birlikleri kolayca motive etmek suretiyle sağlayabilmektedir. Bu şartlarda meskûn mahal kavramı karmaşık arazi, düşman kavramı ise melez tehdit olarak nitelenebilir.

Grozni'de Çeçen kuvvetlerin uyguladığı “savunmasız savunma” olarak adlandırılan taktik uygulamada asimetrik etki sağlamak için hatlara dayalı savunma yerine yıpratma harbi taktikleri ile düşmanın savaşma azim ve iradesi kırılmaya çalışılmıştır (Gezer, 2005: 36-38). Rus güvenlik harekâtı başarılı sonuçlar almaya başladığında, Çeçenler Rusya içerisindeki hedeflere saldırmaya başlamıştır (FM 3-06.11, 2002).

İnsan güvenliğinin ön plana çıktığı günümüzde, kayıplara karşı artan hassasiyet, kamuoyu sağlama zorunluluğu, mücadelenin artan maliyeti ve çatışmaların doğasının farklılığı sebebiyle en hızlı şekilde başarının kazanılmasına odaklanılmaktadır. Bu da hasım eğer farklı metotlar kullanıyorsa tüm milli güç unsurları üzerinde maliyeti artırarak kabul edilemez boyutlara ulaşabilmektedir. 21'inci yüzyılın insan ve teknolojinin hem konvansiyonel harbin hem de gayri nizami harbin içerisinde kullanılabilirdiği melez kuvvetlerin melez mücadelesine sahne olacağı değerlendirilmektedir (Toptaş, 2009: 211-340).

Melez kuvvetler etkili bir şekilde ileri seviyedeki teknoloji vasıtalarını kuvvet yapılarına ve stratejilerine dâhil edebilmekte, bu sistemleri amaçlanan kullanım parametrelerinin çok ötesinde kullanabilmektedir. Operasyon bazında melez askeri kuvvetler, Batılı kuvvetlerin sınırlı operasyonel spektrumundan daha üstündür (Nemeth, 2002).

Tüm dünyada son birkaç yıldır ayaklanma ve ayaklanmaya karşı koyma örnekleri, ayaklanmaya karşı koyma kuvvetlerinin zayıflığından yararlanmak maksadıyla meskûn alanda gerçekleşmektedir. Bir isyancı asimetrik yaklaşımı kullanarak kalabalık meskûn alanlarda kendisini çok az riske edilmiş bir ortama atıp, güvenlik güçlerini ve kamu düzenini taciz etmek için daha serbest

ve etkin hareket edebilmektedir. Gerillalar, isyancılar ve devlet statüsünde olmayan gruplar bu tür bir çevrede faaliyet göstermenin kendilerine olan faydalarını tamamen taşımaktadır (NATO RTO: 2003).

Muharebe alanındaki belirsizlik, tehdide yakınlık ve çatışmanın hassasiyetine ilişkin koşullara yönelik kuvvet yapısının belirlenmesi için NATO Araştırma ve Teknoloji Kurumu tarafından hazırlanan “2020 Yılında Kara Harekâtları” (LO2020) konulu çalışmada, meskûn mahal çatışma ortamı “Kriz Müdahale Harekâtı” ile “Savaşta Çatışma Durumu” olmak üzere inşa edilmiştir (NATO RTO: 2003).

Siyasi ve sosyal değişiklikler, teknolojik gelişmeler, bölgesel istikrarı sağlamada silahlı kuvvetlerin artan rolü ile birlikte meskûn mahalde harekâtın spektrumu taarruz, savunma, istikrar ve destek harekâtını kapsayabilmektedir. Tehdidin eylem tarzları meskûn mahal harekâtının koşullarını değiştirebilmekte aynı ortamda “Yüksek Yoğunluklu Durumlar”, “Hassas Durumlar” ve “Kritik Müdahale Durumları” ile karşılaşılabilmektedir³ (FM 3-06.11, 2002: 1-2). Şehir savaşları hızlı şekilde değişebilmekte, istikrar sağlamak için kullanılacak kuvvet aniden yüksek yoğunluklu savaş durumu ile karşılaşılabilmektedir. Her meskûn alan çevresi, nüfus yoğunluğu ve altyapısıyla eşsiz bir yapıya sahip olduğundan her duruma uyacak özel bir doktrinel çözüm tanımlamak imkânsızdır (FM 3-06, 2006:1-1).

Bölgede yaşayan halkla iç içe geçmiş olan ve gerilla harekâtı uygulayan karşıt gücün meskûn mahallerden temizlenememesi ve kontrolün sağlanamaması sonucu harekâtın uzaması, harekâtın maliyetini ve zayıtının artmasına sebep olmakta, bu durum dünya kamuoyunda ve ilgili devletin kendi toplumu içerisinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Demokratik toplum kavramı kişi hak ve özgürlüklerini ön plana çıkarmış ve güvenlik, devlet güvenliğinin yanı sıra bireysel değerleri de önemseyen bir şekil almıştır. Sivilleşen muharebe ortamında düşmanın fiziki varlığını sonlandıran fetih anlayışı yerine halk desteğine ağırlık verilmeye başlanması, geleneksel muharebelerden farklı olarak bilgi harekâtı uygulamalarına ağırlık verilmesine sebep olmaktadır. Sivil işler, halkla ilişkiler ve psikolojik harp gibi bilgi harekâtı faktörlerinin faydası ateş gücünün toplam etkisinden daha fazla olabilmektedir (Özgül, 2005).

Çatışmaların meskûn alanlara kaymasıyla birlikte sivil zayıtın ve özel mülkiyetin hasarının yaratabileceği hukuki problemler karşımıza en önemli sorun olarak çıkmaktadır. İletişim araçlarının gelişimi ile muharebelerin medyanın gözetiminde icra edilmesi sebebiyle meskûn mahallerde halkın çatışmalardan olumsuz etkilenmesi durumunda, ulusal ve uluslararası kamuoyunda söz konusu harekâtın hukuka uygunluğu ve haklılığı tartışılmakta, çok uluslu kuvvete karşı güvensizlik ve tehdit ortamının oluşmasına sebep olmaktadır. CNN Etkisi adı verilen bu duruma karşı ABD ordusunda farklı seviyelerde Muharebe Kamera Ekipleri⁴ (Urban Combat Team) oluşturulmuştur (Özaydın, 2005:12-13/ ATP 3-55.12, 2013:1).

Kurumlar ile kamuoyu arasında kurulacak iletişimin devamlılığı, doğru yorumlanmış bilgilerin zamanında kamuoyuyla paylaşılması yoluyla sağlanacaktır. Kamuoyunda oluşan tepkiler, karar vericilerin doğru karar almalarına esas teşkil edecek, krizde güven ortamının oluşmasını sağlayacaktır ki, bu da krizin kontrol altına alınmasında büyük rol oynayacaktır. Kriz karşısında geniş sayıdaki insanların duygu ve düşünceleri, kitle iletişim araçlarının doğru kullanılmasıyla şekillenecektir.

4. MESKÛN MAHALDE MUHAREBEDE KAZANILMASI GEREKEN YETENEKLER

NATO meskûn alana yönelik 2000’li yılların manevra yaklaşımını (5) ayrı safhada Anlama-Şekillendirme-Temas/Çatışma-Sağlama ve Takviye-Geçiş başlıkları altında tanımlamaktadır. “Anlama Aşaması” durumsal farkındalığı, “Şekillendirme Aşaması” muharebedeki şartların ayarlanmasını, “Temas Aşaması” fiziki teması, “Sağlama ve Takviye” aşaması başarının pekiştirilmesini, “Geçiş Aşaması” ise kamu düzeninin tekrar sivilere devredildiği son safhayı içermektedir (NATO, 2003:9-10). Bu faaliyetler zincirleme ya da eşzamanlı olabileceği gibi üst üste de çakışabilmekte, bazen tümüne gerek olmayabilmektedir.⁵

Tablo-2: Kilit İmkan Kabiliyetler ve Etkileyen Faktörler (NATO, 2003:28)⁶

Sıra Nu	İhtiyaç Duyulan Kabiliyet	Etkileyen Faktörler
Anlama (1)	Geniş çaplı bilgilerin biçimlendirilerek karar verme sürecini geliştirmesi	Malzeme Teçhizat
Anlama (3)	Uluslararası, dini ve yerel durum ile diğer faktörlere (nüfus, etnik, kültürel, siyasi gruplar), diğer kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarına ilişkin baştanbaşa bir anlayışa sahip olunması	Teşkilatlanma, Eğitim
Anlama (6)	Potansiyel düşman unsurların, tarafsızların, önemli şahsiyetlerin, nüfusun destek yapısı, kabiliyetleri, hareketleri, konumları, amaç ve niyetlerini tespit etme	Malzeme Teçhizat
Şekillendirme (10)	Kuvvetleri destekleyecek sistemleri kurmak, emniyete almak ve devamlılığını sağlamak	
Şekillendirme (11)	Bir kuvvetin meskûn mahal çatışma alanını en etkili kullanması için desteklenmesi	Doktrin/Eğitim/ Malzeme Teçhizat
Şekillendirme (13)	Kimyasal, biyolojik ve radyasyon tehditlerinin hızlı şekilde tespiti, tanımlanması ve değerlendirilmesi	Malzeme Teçhizat
Şekillendirme (14)	Komuta Kontrol, Muhabere, İstihbarat, güvenlik, keşif gözetleme sistemlerinin düşman tarafından kullanılmasının engellenmesi	Doktrin/Malzeme Teçhizat

Şekillendirme (18)	Komuta Kontrol, Muharebe sistemlerinin müşterek çalışmasını sağlanması	Malzeme Teçhizat
Çatışma (1)	En az zayıt ve istenmeyen zararlarla sabit ve hareketli hedeflerin zamanında etkisiz hale getirilmesi	
Çatışma (2)	Savaşma gücünü sağlamak ve temponun muhafazası	Doktrin
Çatışma (6)	Güvenilir dost düşman ve sivil tanımlaması	Malzeme Teçhizat
Çatışma (8)	Elektromanyetik spektruma hâkim olma	
Çatışma (10)	Siber Harekâtların Yürütülmesi	Doktrin/Malzeme Teçhizat

Belirtilen safhalara yönelik NATO tarafından tespit edilen kilit öneme sahip kabiliyetler muharebe sahası fonksiyonları açısından konsept, teşkilatlanma, liderlik ve eğitim, malzeme/teçhizat ve eğitim tesisleri başlıkları altında incelenmiştir.

a. Konsept

Teori ve stratejisi bir önceki mücadele şekline göre geliştirilen konsept ve doktrinlerin ortaya koyacağı güç, tehdidi bertaraf etmede yetersiz kalacaktır. NATO'nun meskûn mahalle yönelik "Tecrit Konsepti", "Uzaktan Vurma Konsepti" veya "Kara Taarruzu Konsepti" geleneksel ve yeni oluşan tekniklerin birleştirilerek uygulanmaya çalışılmaktadır. Operasyon konseptleri içerisinde geleneksel açıdan çatışma aşamasına hizmet eden kuşatma, imha ve cepheden taarruz ile tarama harekâtı yer alırken, gelişen teknik açısından anlama ve şekillendirme aşamalarına hizmet eden kritik tesislerin kontrolü, öldürücü olmayan etkilerin kullanımı, hassas hedefleme tespiti ve imha, sadece düğüm noktalarının ya da yumuşak noktaların ele geçirilmesi ve yayılma faaliyetleri yer almaktadır (NATO RTO, 2003:19).

Tüm alanı temizlemeyi amaçlayan geleneksel harekât yöntemleri, gerçekçi olmayan gereksiz bir hâl almakla birlikte, tehdidin karmaşıklığı, harekât alanının karakteristiği ile birleştiğinde bu tür uygulamaları zorunlu kılabilir. Manevracı yaklaşım, sıklet merkezini geleneksel çatışma unsurundan, anlama unsuruna kaydırmaktadır. Meskûn mahal savaş alanını anlamak için kapasite geliştirilerek, karşıt gücün kesin sonuç noktaları tespit edildiğinde hedeflenen sonuç başarılacaktır.⁷ Karşıt güç hareketli olup belli noktaları savunmayı tercih etmediğinde, geleneksel olmayan komuta kontrol sistemleri kullandığında ve lojistik kaynaklara asgari ihtiyaç duyduğunda hedef tespiti zorlaşmaktadır. Bu sebepten dolayı operatif seviyedeki harekât, istihbarat kaynaklarına göre şekilleneceğinden anlık bilgi akışı büyük önem arz etmektedir⁸ (NATO RTO, 2003: 11). Farklı teknolojilere sahip müşterek kuvvetlerin icra ettiği harekâta senkronizasyon ve karşılıklı çalışabilirlik problem sahası oluşturmaktadır.

Askeri harekâtın geleneksel risklerinin yanında geniş meskûn mahal ve alt bölgelerde ilave karmaşıklıklar olacaktır. Meskûn alanın karmaşıklığı, sadece arazi açısından anlaşılmalı, toplum ve altyapının birbirine bağlanmış bir dizi tabakalarının kümülatif etkisi de değerlendirmeye alınmalıdır. Topluluğun kontrolü meselesi; kültürel ve radikal farklılıklar, savaşçı olmayan grubun hareketi, üç boyutlu bir çevrede harekât icra edilmesi ve altyapıya verilmesi muhtemel istenmeyen zarar gibi faktörlerle daha karmaşık bir hâle gelmektedir. Meskûn mahalde klasik düşman bulunmaması, amaçları farklı insan topluluğunun bulunması tehdit tanımlamasını karmaşıklaştırmakta olup bu durum ticari, endüstriyel, idari ve yerleşim alanlarının her birisinin ayrı ayrı analiz edilmesi gerekmektedir.

Meskûn mahalde gayrinizami savaşta üretilecek strateji ve planlama için temel yaklaşım, halk merkezli yaklaşım olmalıdır. Kamuoyunun desteğinin sürdürülmesi, tarafsız ve hasımların desteğinin kazanılması sadece askeri güvenlik merkezli yaklaşımlar ile sağlanamayacağından, sosyal psikoloji, işletme, kamu yönetimi, ekonomi gibi alanları içeren disiplinler arası bir bakış açısı gerekmektedir. Bu kapsamda ABD hem asker hem de sivillerden oluşan melez kadrolar oluşturmuş, Kara, Deniz ve Hava Harp Okulları eğitim kadrolarının yaklaşık %60'ını sivilleştirilmiş, arazide faaliyet yürüten timler içerisinde sosyolog, antropolog, sosyal psikoloji ve ekonomi uzmanlarından oluşan "İnsan Arazisi Timleri" (*Human Terrain Team*) görevlendirmeye başlamıştır (Gürcan, 2012: 106).

Meskûn alanı şekillendirmek amacıyla şehir merkezindeki ilgili alanın, kırsaldan ve banliyölerden fiziksel, elektronik ve psikolojik açıdan tecrit edilerek, hem meskûn mahalde hem de kırsalda eşzamanlı olarak harekâtın yapılması planlanmalıdır. (JP 3-06, 2013: 8).

Algıları ve toplum bilincini etkilemeye olan gereksinim, çatışma ve çatışma sonrası faaliyetleri içeren bilgilerin harekâtın tüm aşamaları boyunca sistematik ve uyumlu tarzda kullanılmasının zorunluluğunu desteklemektedir. Bilgi harekâtının, gelecek harekâtların sevk ve idaresi üzerinde doğrudan ve belki de stratejik olarak kararlı duruşa etkisi olacağı değerlendirilmektedir (NATO RTO: 2003).

Harekâtın meskûn mahalde devam ettirilmesinin zorunluluğu, sivil halka zarar verilmemesi için kontrol ve koordinasyon tedbirleri ile ateş desteğinin çok ayrıntılı düzenlenmesini gerektirmektedir. Ateş desteğinin planlanması ve icrasını etkileyen temel düşünce, öldürücü ve öldürücü olmayan silahların hedefteki etkileri ile hedef alanda oluşturmak istediğimiz nihai durum arasında

kurulacak denge olmalıdır. Elde edilmesi beklenen somut ve doğrudan askeri avantaja kıyasla aşırı olarak kabul edilecek miktarda sivil halkta “ikincil kayıp ve zarar” kavramı, her askeri operasyonun amaçları ve şartlarına göre her durum için farklı farklı tespit edilecek ve içeriği doldurulacak kavramlardır (Kurtdarcan:2005). Meskûn mahalde ateş desteği ve hedef yönetimi açısından hedeflerin açıkça ortaya konması, sivil halkın yaşadığı yerleşim yerlerinde istenmeyen zaiyat ve hasarın en aza indirgenmesi, etkiye uygun tepki verilmesi önemlidir.

Tempo, şaşırtma, eşzamanlılık ve ateş gücünün algılanması zor seviyedeki karışımını içeren meskûn mahallerde harekât, açık alandaki yüksek tempolu harekâtların doğasından ayrılmaktadır. Belirlenmiş hedeflerin ve alanların seçmeli imhasına olan ihtiyaç, yakın alan çatışmasının üstün ateş gücüne tercih edilmesini gerektirecektir. Bununla birlikte çok geleneksel cadde cadde, ev ev temizleme metodunun değiştirilmesine ihtiyaç duyulacaktır (NATO RTO: 2003).

b. Teşkilatlanma,

Meskûn mahalde harekâtın siyasi, ekonomik, sosyal, psikolojik, askeri olmak üzere farklı boyutları bulunmasından dolayı sivil, asker ve gerekirse sivil toplum kuruluşlarından oluşan bir koordinasyon merkezi oluşturulmalıdır. Ayrıca müşterek komuta merkezlerinde sivil asker işbirliği uzmanı, istihbarat ve medya analisti, iletişim uzmanı, insan istihbaratı, yerel dil bilimci, siyasi ve yasal danışman kadrolarının sivil personelden de faydalanılarak oluşturulması önem arz etmektedir. Nitekim 07 Ocak 2015 Charlie-Hebdo Saldırısında tüm basın kuruluşlarınca uygulanması gereken iletişim stratejisi Fransız Silahlı Kuvvetler Halkla İlişkiler ve İletişim Başkanlığı Jandarma Bürosu tarafından belirlenmiştir (Erol, 2015: 26).

Geniş çaplı meskûn mahal harekâtında birleşik komuta merkezlerinin kurulması ile ilave koordinasyon tedbirlerine ihtiyaç duyulacaktır. İnsansız hava araçları, yerleşim alanlarındaki hedeflerin tespitinde çok büyük öneme sahip olacaktır. Harekât öncesi yapılacak keşif ve istihbaratın doğruluğu, sürekli bilgi akışının olması, harekâtı olumlu yönde etkileyecektir.

Amerikan Deniz Piyadeleri Irak Harekâtında meskûn mahalde karşılaştıkları merkezi olmayan komuta kontrol yapısı ve muharebe sahasındaki dağınık birlikler sebebiyle takım seviyesinde teşkilat yapısına ilişkin çalışmalar yapmıştır. Konsept, doktrin, model arazi uydu görüntüleri (Felluce), isyancı/terörist yapısı ve davranış şekilleri, savaşçı olmayan grupların varlığı, olay sonuç raporları, kullanılan silahların özellikleri ve zayıat raporları yapılacak modellemede kullanılmıştır.⁹ Çalışma sonucunda yoğunluğun nispeten az olduğu meskûn alanlarda modüler teşkil edilmiş birliklerin daha başarılı olduğu ancak yoğunluğun artması ile birlikte etkinliğinde azalma olduğu tespit edilmiştir (Babilot, 2005). Teşkilat, teçhizat ve malzeme imkân kabiliyetlerinin bilimsel yöntemlerle tespiti gelecekte uygulanacak yapılar açısından faydalı olacaktır. Klasik kırsal alan mücadelesindeki teşkilatlanma ve ateş gücünün revize edilmesi sorgulanmalıdır.

Müşterek harekât icra edecek yeteneklere sahip, sayısal üstünlük yerine nitelik üstünlüğü olan, asimetrik tehditleri de karşılama imkân ve kabiliyetinde bir kuvvet yapısı oluşturulmalıdır (FM 3-06 11, 2002). Özellikle yurt içinde karşılaşılabilecek durumlara müdahalede kolluk güçlerinin karma etkilere sahip olması gerekliliğinin yanı sıra mülki amirin gerekli gördüğü durumlarda askeri kuvvetlerin kullanılabilir olmasından dolayı geliştirilecek imkân kabiliyetlerin ve uygulanacak konseptlerin doğru algılanabilmesi açısından müşterek çalışmalar yapılmalıdır.

c. Liderlik ve Eğitim

Meskûn mahallerde icra edilen harekâtın çok farklı ve geniş boyutlarda oluşması, yakın çatışmaların eş zamanlı gerçekleşebilmesi, modern askeri harekâtın karmaşıklığını artırmaktadır.¹⁰ Bu karmaşıklığın ortadan kaldırılması için birliklerin çok iyi eğitim alması ve detaylı planlama yapılması gerekmektedir.¹¹ Meskûn alanın değişen doğası gereği, meskûn çevreler (yoğunluk, tip ve nüfus açısından), vazife görevleri, tehdit karışımı (terörist, geleneksel, sivil kargaşa), sivil nüfusun farklı tepkisi (dostça, tarafsız, düşmanca), hükümet dışı kuruluşların reaksiyonları (medya, insani yardım kurumları) değerlendirilerek farklı senaryolar oluşturulması durumsal farkındalığı artıracaktır.

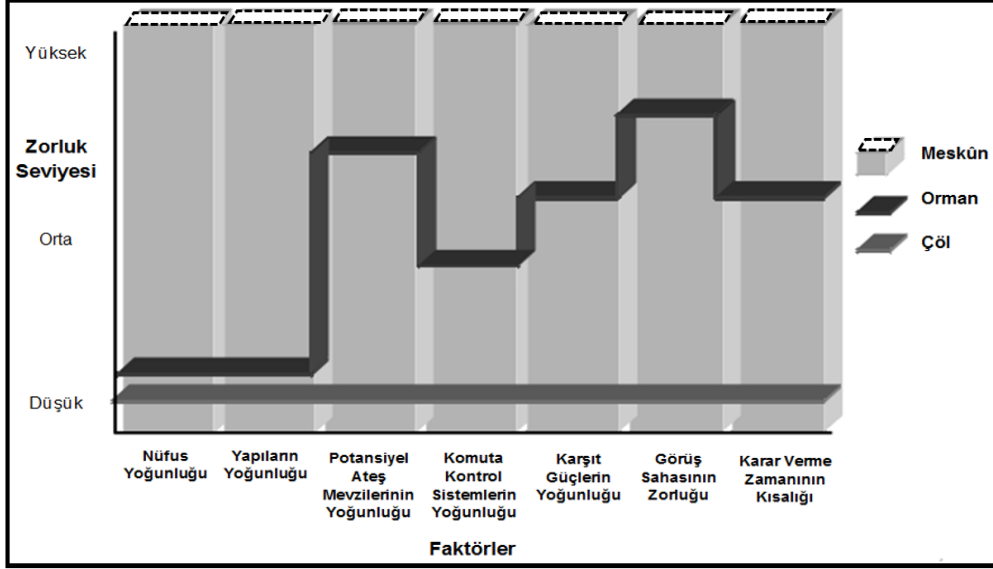
Halk desteğinin kazanılmasının yanı sıra artan iletişim imkânları ve medyanın etkinliği sebebiyle taktik seviyede harekât önem kazanmıştır. Cadde ve sokakların ayırıcı ve kanalize edici özelliği ilerleme için küçük birlik hareketini gerektirmektedir. Artık genç liderlerin verdiği taktik kararlar mücadelenin sonucu üzerinde daha etkilidir. Bu durumu Orgeneral KRULAK “Üç Blokluk Savaş” teorisinde “Stratejik Onbaşı” tanımlaması ile doğrulamaktadır (Flynn, 2008: 2). Meskûn mahallerde özellikle savaş dışı harekât kapsamında taktik seviyedeki liderlerin verdikleri kararların, siyasi ve stratejik sonuçlar doğurabileceği göz ardı edilmemelidir. Felluce’deki bir camiye sığınan yaralı Iraklı direnişçinin ABD askerleri tarafından infaz edilmesi harekâtın meşruluğunun sorgulanmasına yol açmıştır (Özdemir, 2003: 21).

Terörizm ve ayaklanma gayri nizami harekâtın farklı şekilleri olmasına rağmen birbiri ile iç içe geçmiş durumdadır. Terörizmle mücadele, modern ayaklanmaya karşı koyma harekâtının temel bir parçası haline dönüşmüştür (COE-DAT, 2013). Şehirlerde eylem yapan unsurlar, saldırı ve vur-kaç

taktikleri ile hasmını yıpratmakta, sürpriz durumlar ile üstünlük sağlamaya çalışmaktadır. Bireyler üzerine yüklenmiş ciddi fiziksel zorluklar ile tehlikenin varlığı ve belirsizliği, karmaşa ortamı, hızlı değişen durum ve şartların birleşimi meskûn alanda çatışmanın temel karakteristiği olarak bir asker için ciddi fiziksel ve manevi zorluklar sunmaktadır. Güvenlik güçlerinin diğer dost unsurlara, tehdit unsurlarına ve sivillere yakınlığı karar sürelerinin herhangi başka bir alandan çok daha kısa olması anlamına gelmektedir. Bu ortamda geleceğe ilişkin projeksiyon yapabilecek seviyede durumsal farkındalık gerekmektedir.

Şehirlerde eylem yapan unsurların savunmada kalmama, karşıt gücü sürekli sürpriz durumlarla baş başa bırakarak kararsızlığa götürme, çok kısa sürecek eylemler ile otoriteyi yıpratarak savunma durumunda bırakma, asılsız ihbarlar ile bir bölgeye kanalize etme, adam kaçırma, farklı noktalarda ve özellikteki devlet kaynaklarına sabotaj yapmak suretiyle etkin olduğunu gösterme şeklinde bir eylem tarzı bulunmaktadır (Marighella, 1969: 13-20). Karşıt gücün taktik ve teknikleri analiz edilerek emniyet ve aldatma faaliyetleri konusunda lider personel eğitilmelidir.

Meskûn mahal insan ve kaynak açısından doyumsuzdur. Lider personel harekât alanında nereye odaklayacağına karar verirken kritik noktalar¹² ve yoğunluk¹³ değerlendirmesi üzerinde yoğunlaşmalıdır. Uygun sayıda ve tipte birliklere karar verme, merkez veya merkezi olmayan komuta kontrolün nasıl olması gerektiği, hasmın kabiliyetlerinin zaman içinde nasıl değişeceğini tahmin etme kritik unsurların yoğunluğu açısından bakıldığında basitleşecektir (Glenn, 2004: 5,27).

Şekil 2. Harekât Ortamlarını Etkileyen Faktörler (Glenn, 2004: 5)

Modern silah, teçhizat ve malzemenin ve taktiksel olarak doğru kullanımı çok önemlidir. Çeçenler meskûn mahallin üç boyutlu yapısından istifade ile çevre binaların farklı istikametlerinden roketatar ile öncü Rus zırhlı araçlarını durdurmuş, zırhlı araçların atış imkânlarından etkilenmemek için yeterince alçak veya yüksek ateş bölgeleri seçmiş, ilk üç günde 26 tankın 20'sini, 120 BMP'nin 106'sını ve 6 ZSU-23'ün 6'sını imha etmiştir. Diğer taraftan Amerikan ordusu Irak harekâtında ana yollarda süratle ilerleyerek direnişin az olduğu bölgeleri keşfetmiş, dar sokaklardan kaçınmış, büyük caddelerin geniş ve uzun ateş imkânlarından faydalanmıştır (FM 3-06 11, 2002).

Yüksek yoğunluklu meskûn mahalde çatışma ortamında Çeçenler, Rusların görmeyerek atışlarından ve hava ateş gücünden zarar görmemek için yaya Rus birliklerine yaklaşmıştır. Ruslar kendi birliklerine zarar vermemek için hava taarruzları ile görmeyerek ateşleri iptal etmek zorunda kalmıştır. Birliklerin birbirlerine yaklaşmaları sebebiyle yakın alan çatışmaları önem

kazanmaya başlamış, çatışmadaki yakınlık teknolojik üstünlüğün kullanılmasına engel olmuştur (FM 3-06 11, 2002). Yakın alan çatışması kavramı durumsal farkındalık ve dikkat eğitimini ön plana çıkarmış, ani çıkan hedeflere karşı personelin stres altında refleksif atış kabiliyeti önem kazanmıştır. Araştırmalar göstermiştir ki oda temizleme operasyonları esnasında on kişiden sadece üçü gerçekten tehditle karşılaştığında fiilen silahını ateşleyebilmektedir. Meskûn alanda hayatta kalabilme, ileri yetenek ve teknolojiye bağlı olmaktan ziyade psikolojik olarak hazır olmayı ve temelde yeterli seviyede olunmasını gerektirmektedir.¹⁴

Meskûn mahalde muharebede zayıflığın beşte birinin dost ateşinden kaynaklanması sebebiyle ateş disiplini, dost birlikler ile koordinasyon, dost düşman tanıma eğitimlerinin pekiştirilmesi, tespit tanıma teşhis sistemleri kullanılmalıdır (Öztürk, 2007:7). 1995 yılındaki Grozni Muharebelerindeki bina içi çatışmalarda, Ruslar zemin ile ilk iki katta, Çeçenler ise üçüncü ve daha üst katlarda mevzilenmiş, Rus kuvvetlerin zemin kattakiler ile koordine etmeden ikinci katı tahliye etmeleri sonrasında Çeçen kuvvetleri zemin kattaki Rus kuvvetlerine tavandan saldırmışlardır (FM 3-06 11, 2002).

Günümüzde meskun mahal muharebelerinin en belirgin özellikleri; angajman kurallarının uygulama zorunluluğu ile sivil işler, halkla ilişkiler ve psikolojik harp gibi bilgi hareketi faktörlerinin önem kazanmasıdır (Togaç, 2004: 29). Özellikle liderlerin; insan istihbaratı, psikolojik harekât ve istikrar harekâtı konularında çok iyi yetiştirilmesi, şehirlerin kontrol altına alınması sonrasında uygulanacak hareket tarzları, isyan ve kargaşanın bastırılmasındaki taktik ve tekniklerini öğrenmeleri gerekmektedir.

Eğitim metodolojisinde başarı, “gerçeklik” faktörünün sağlanmasına dayanmaktadır. “Dershane Eğitimi” ve “Uygulamalı Eğitim” safhalarında;

“Canlı Eğitim” (Tek er muharebe eğitimi, MILES, simule mermi, gerçek mermi), “Elektronik Temelli Eğitim” (Muharebe Modelleme Sistemleri, Sanal Ortamda Eğitim), “Karma Eğitim” (Bir birlik fiili olarak harekât ortamında iken diğer birliğin modelleme sistemi ile harekâta katılması, eğitimde lazer sistemi ile atış yapılırken silahın geri tepme ve ses özelliğinin hissedilmesi) icra edilmelidir. Eğitimlerde; bireyden başlayarak unsur, tim, takım, bölük ve tabur eğitimine geçiş yapılmalıdır (TC 90-1, 2008:1-3) Karma sınıf eğitimlerine tim seviyesinden itibaren ağırlık verilmelidir.

Meskûn alanda harekât çok farklı sonuçları içerebilmesinden dolayı kolluk, itfaiye, belediye, çevre ve şehircilik yetkilileri ve benzeri kurumlar ile asker ve sivil yetkililer arasında sıkı bir koordinasyon gerektirdiğinden müşterek eğitimler yapılmalıdır (Glenn, 2004: 24).

ç. Teçhizat, Malzeme ve Eğitim Tesisleri,

Meskûn mahallerin mimari yapısının sağladığı örtü ve gizlemeden yararlanan asimetrik tehdide karşı ihtiyaç duyulan teçhizat ve malzeme; komuta kontrol, muhabere, istihbarat, keşif, teknolojik hedef tespit teşhis ve tanıma sistemleri, araç ve personel üzerinde kullanılabilen akustik atış yeri tespit teknolojileri, optik sistemler, görüntü aktarma sistemleri, engel arkası görüntüleme sistemleri, taktik mikro/mini insansız hava araçları, zırhlı araç aktif koruma sistemleri, personel koruma kitleri, duvar geçit açma sistemleri, hassas ateş ve destek vasıtaları, plastik mühimmat atabilen öldürücü olmayan silahlar, simülatörler ve eğitim tesisleri olarak sıralanabilir.

Asimetrik tehdide karşı yakın zamanlı meskûn alan görüntüsünü aktarabilen, tek erden itibaren komuta kontrolün tüm kademelerinde bina içinde ve dışında bilgi akışını sağlayabilen, dost tehdit ayrımını yapabilen yetenekler durumsal farkındalığı artırarak meskûn mahallin üç boyutlu olumsuz etkisini azaltacaktır.

Asimetrik etkiyi sivillerin arasına karışmakla sağlayan tehdit unsuruna yönelik direnişçi, terörist, sivil ayırımı yapabilmek birliklerin imkân kabiliyetini artıracaktır. Görüntü ve ses özelliklerinden faydalanarak tehdit unsurlarının tespiti, şahısların üzerindeki metal yoğunluğunu ölçebilen cihazlar marifetiyle silah tespiti üzerinde çalışılmalıdır.

Meskûn mahaldeki sivil kayıplar ve aşırı güç kullanımları zayıf taraf lehine kamuoyu oluşmasına neden olabileceğinden, yasadışı şiddete karşı mutlak surette gerekli olan güç kullanımında, uluslararası ve iç hukuk normlarıyla belirlenen yetki çerçevesinde orantılı olarak öldürücü olmayan silahların kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Öldürücü olmayan silah kullanımında temel husus en yüksek etkinin elde edilmesi karşısında silahın ölümcül hale gelmemesi arasındaki dengenin sağlanmasıdır.¹⁵ İstenmeyen zayıf tarafın azaltılması için ölçülebilir etkiye sahip öldürücü olmayan silahların hukuksal açıdan tehdidin durumuna göre ulusal ve uluslararası alanda kullanımlarına yönelik hukuki düzenlemelerin yapılmasına ve kullanım konseptleri hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Gelecekte başarı; kuvvetin büyüklüğünden ziyade küçük, mobil ve hızlı, gizlilik içerisinde hareket edebilen, şehrin bilgi altyapısına hâkim, uygun siyasi ve askeri stratejiyi birlikte kullanabilen kuvvetlerin olacaktır. Kuvvetlerin karşıt gücü sınıflandırma kabiliyeti, mücadelenin sonucunda en büyük etkiye sahip olacağından teknolojik imkânların sayısal bilgi harbi ve öldürücü olmayan veya kontrollü etki yaratan silah sistemleri üzerinde yoğunlaşması gerekecektir.

Meskûn mahal eğitim tesislerinin farklı malzeme ve tipte binalar içermesi, farklı kat sayısı, koridor, giriş, merdiven, balkon, bina, pencere, cadde ve sokak genişliklerine sahip olması, keskin nişancı eğitimini de kapsayacak şekilde farklı hedef serilerinden oluşması çok maksatlı kullanılabilmesini sağlayarak eğitimin etkinliğini arttıracaktır.

Amerikan ordusunun Afganistan ve Irak'ta icra ettiği müşterek harekâtta aksaklıklardan yola çıkılarak dost ateşinden zarar görme, haberleşme, hava-yer koordinesi, çatışma kuralları, insan istihbaratı, kalabalığın kontrolü, ateş desteği, yaralı tahliyesi, durumsal farkındalık, kurumlar arası ve çok uluslu kaynaklarla koordine gibi stratejik, operatif ve taktik seviyede kabiliyetler tespit edilmiştir. Karma sınıf eğitimi ve meskûn mahalde yakın alan çatışması eğitiminin canlı ve gerçekçi yapılabilmesi için takım seviyesinde yaklaşık 25 adet, bölük seviyesinde yaklaşık 70 adet farklı tip bina, cadde ve sokak tiplerini içeren melez eğitim tesislerine ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu eğitim alanları; meskûn alan yerleşim kompleksi, farklı hedef serileri, atış evleri, modüler veya sadece ön cephe bina profillerinin kombinasyonunu içerecek şekilde tasarlanabileceği gibi terk edilmiş bina grupları veya sivillerden kiralanmış eğitim alanları da kullanılabilir. Eğitim tesislerinde JANUS, JCATS, IUSS, OneSAF, Full Spectrum Command, Diamond, MANA gibi simülasyon ve modelleme teknolojisi ile şehirlerin havadan ve yerden çekilen görüntülerinin üç boyutlu modellenmesi yapılarak, muharebenin etkilerini yaşatacak artırılmış gerçeklik yaratılmaya çalışılmaktadır (Glenn ve diğerleri, 2006: XXI-XXIV).

5. SONUÇ

Önümüzdeki süreçte küresel gelişim, stratejik gücün belli merkezlerde toplanması yerine devlet dışı aktörlere fayda sağlayarak, asimetrik yöntemler kullanabilen düşük yoğunluklu melez tehditleri ortaya çıkarmaya devam edecektir.

Melez tehditlerin yaşam alanı olan meskûn mahallerde çok yönlü değişken tehde karşı ancak çok yönlü, kapsamlı ve zamana yayılacak bir strateji ile mücadele edilebilir. Şehirlerdeki çatışmalar sivilin bulunduğu ortamda gerçekleşmeye ve tehdidin seviyesine göre muharebe ortamının şartları günlük hayatın içerisinde görülmeye başladığında özgürlük-güvenlik

eksenindeki dengeler basmakalıp uygulamalara izin vermemektedir. Bu sebepten hazırlık ve planlamalar açısından doktrinel esasların revize edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Farklı teknolojilere sahip unsurların bir arada çalışabilir hâle getirilmesi üzerine yoğunlaşılmalıdır.

Meskun mahalde asimetrik hasma, orantılı tedbir getirmek zorunda kalan taktik seviyedeki liderler, adem-i merkezîyetçi icra sebebiyle çok daha fazla inisiyatif sahibi olarak kısa zamanda doğru karar vermelidir. Bu sebepten harekât ortamının arttırılmış gerçekliği teknolojik imkânlar ve çatışma alanları simule edilerek yaratılmak zorundadır. Yeni risk ve asimetrik tehditlere karşı teknolojiden istifade ile silah ve teçhizat etkinliği artırılarak stratejik ve taktik seviyede durumsal farkındalık ve liderlik yönleri geliştirilmelidir. Geleceğin harekât ortamında karşılaşılabilecek farklı zorluk seviyesindeki görev tiplerine geçiş yapabilecek yeteneklerin kazandırılmasında uygulanacak yöntem belirlenmelidir. Tehditten daha önce tespit ve teşhis, anlama, hareket etme ve etkisiz hale getirme yeteneklerine ulaşılmalıdır. Dinamik ve değişken yapıya sahip meskûn mahal ortamında harekât için benzer dinamik bir yapı gerekmektedir.

Asimetrik etki yaratma gayreti içerisinde olan tehdide karşı stratejik iletişim stratejisi, medya ve güvenlik algısının stratejik seviyedeki etkisi göz ardı edilmemelidir. Kapsamlı ve koordineli bir alan istihbaratı ile teknolojinin üstünlüğü taktik seviyedeki uzmanlıkla birleştirilmeli, öldürücü olmayan silah sistemlerinin de marifetiyle şehirlerdeki mücadeleye ve daha hassas angajman kurallarına güvenlik güçleri hazırlanmalıdır.

Artık stratejik hataların taktik başarılarla değiştirilemeyeceği gerçeğinden, tek bir liderin taktiksel hatasının bile stratejik başarısızlığa götürebilecek ortamı yaratabileceği çok daha farklı bir çatışma ortamında ve çok yönlü bir tehditle mücadele stratejisinin hazırlanması evresindeyiz.

SONNOTLAR

---

¹ Melez tehdit; konvansiyonel silahlara, gayri nizami taktiklere, terörizm ve suç işleme davranışlarına sahip bir tehdidin, siyasi maksatlı olarak aynı anda veya farklı zamanlarda bahse konu yetenekleri kullanabilen devlet veya devlet dışı ya da karışımı unsurlardır.

² Azerbaycan-Ermenistan arasında Dağlık Karabağ, Pakistan-Hindistan arasındaki Keşmir, Çin-Malezya-Vietnam arasındaki Spratly Adaları, Çin Japonya Senkaku Adaları, Kuzey ve Güney Kore arasındaki sınır sorunudur.

³ Yüksek yoğunluklu durumlarda tahkim edilmiş mevzileri işgal eden veya planlı saldırı yapan tehditlere karşı kesin sonuçlu muharebe ile sonuç aranırken, hassas durumlarda siyasi düşünceler veya tehdit unsurlarının savaşı olmayan gruplarla karışmış olması sebebiyle mücadele çok daha kısıtlayıcı olabilmektedir. Kritik müdahale durumları ise özel maksatlı saldırılar, sınırlı hassas çatışmalar, ufak çaplı personel ve rehine kurtarma operasyonları tarzındaki en az yıkıcı etkiye sahip koşullardır (FM 3-06.11, 2002: 1-2). 1994-2000 yıllarında Çeçen kuvvetlerin meskûn alanı ele geçirerek yaptıkları savunma “Yüksek Yoğunluklu Durum”, Afgan mücahitlerin Ruslara karşı yarı liberal bir ortamdaki mücadelesi “Hassas Durum”, rutin işlerin devam ettiği liberal bir ortamda IRA’nın İngiliz güvenlik güçlerine karşı yürüttüğü mücadele “Kritik Müdahale Durumu” olarak ele alınabilir (Marques, 2003:17)

⁴ Görsel bilgi toplamada eğitilmiş ekipler, harekâta doğrudan katılarak müteakip harekâtın planlanması, halkla ilişkiler, istihbarat, hukuki ve adli işlemler, görev değerlendirme, bilgi harekâtı konularında Savunma Bakanlığını desteklemekte, kritik bilgi ihtiyaçlarını karşılayarak lider personelin durumsal farkındalığını artırmaktadır.

⁵ Bir bölgede Anlama ve Şekillendirme etkin kullanıldığı için doğrudan Dönüşüm faaliyetlerine geçiş yapılabilirken, bitişik bölgede halen şiddetli çatışmalar devam edebilir.

⁶ Sıra Nu içerisinde yer alan numaralar, tespit edilmiş imkân kabiliyetler içerisinde en önemli olanların genel liste içerisindeki sıra numarasıdır.

⁷ Şehirlerin kontrolünde direnişin az olduğu durumlarda büyük alanların işgal edilmesi yerine şehir yapısı ve ana yollar etüt edilerek sektörlere ayrılması kontrol açısından etkin sonuç vermektedir.

⁸ Pentagon Kasım 2004 ayındaki Al-Fajr Harekâtında Felluce’nin Jolan bölgesinde blok blok şematik yapılanmayı çıkarmış, günlük istihbarat raporları ile isyancıların nerede yaşadığı ve operasyon planlarını nerede yaptıklarını tespit ederek, gerçek zamanlı ve naklen dünyaya bilgi vererek harekât icra etmiştir (Babilot, 2005: 22).

⁹ Felluce’nin 50.000 bina ve 250.000-300.000 arası nüfusa sahip Jolan bölgesi (3 km*3,5 km), 185 m.*165 m.lik bir alanda 91 bloktan oluşan bir bölge olarak modellenmiştir. Gerçek şartlar altında 6 gün süren çatışmalar 6 saate indirgenerek yapılan modelleme 374 ayrı duruma yönelik 12.400 defa işletilmiş ve 4000 saatin üzerinde işlem zamanı sonucunda takım seviyesindeki birliğin teşkilat yapısı değerlendirilmiştir.

¹⁰ Elektrik hatlarında meydana gelen hasarlar, personelin eğitimsizliği, teçhizatın yetersizliği, sokak girişlerinin kapatılması sebebiyle yakın alan çatışması içerisinde bir anda yangının kontrol altına alınmasını güçleştirebilir (Altıntaş, 2005: 10-11).

¹¹ Tek er seviyesinde taktik atış eğitimi ve durumsal farkındalık, bölük seviyesine kadar basit seviyeden temel eğitim alanı, taktik eğitimin tamamlanmasından sonra ferdi ve birlik atışları için muharebe atış alanı, çok kademeli karma sınıf görevlerinin icra edilebileceği müşterek eğitim alanı (Çelikoğlu, 2010: 25).

¹² Amacın gerçekleştirilmesi için olağanüstü etkiye sahip nokta (arazi, hastane, güç kaynakları vb.) veya unsur (düşman kuvveti, savaşı olmayan grup, medya vb.).

¹³ Yoğunluk birim zaman başına eylem miktarı, dakika başına gelen bilgi akışı birim zaman içerisinde daha fazla karar verilmesini gerektirmektedir (Glenn, 2004: 26).

¹⁴ SH 21-76 Ranger Handbook, 14-5.

¹⁵ NATO; geçici körlük, şaşkınlık veya sersemletme etkisine sahip yönlendirilmiş enerji silahları, akustik tabanlı öldürücü olmayan sistemler, insanları etkisiz kılacak köpük, yapıştırıcı içerikli kimyasal içerikli silahlar, ağ atabilen veya düşük çarpma etkili mühimmat kullanabilen fiziki engelleyiciler konusunda araştırma ve çalışmalar yapmaktadır (NATO RTO, 2004: 23-36).

KAYNAKÇA

- Asch, B. ve J. Hosen, “**What Does Transformation Mean for Military Manpower and Personnel Policy?**”, RAND Publications, 2004.
- Baldwin, D. “**The Concept of Security**”, Review of International Relations, Vol.23, No.1, January 1997, 5-26.
- Çakmak, H., “**Avrupa Güvenliği**”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
- Davis, P., “**Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation**”, RAND Publications, 2002.
- Davis, P., “**Introduction**”, New Challenges for Defense Planning: Rethinking How Much is Enough, P.DAVIS (Ed.), RAND National Defense Research Institute, 1994a.
- Dedeoğlu, B., “**Uluslararası Güvenlik ve Strateji**”, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.
- Fert, İ., “**Sosyal Politika ve Suç İlişkisi: Ülkemiz Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme**”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007.
- Hartmann, F. ve R. Wendzel., “**Defending America’s Security**”, New York, Brassey’s (US) Inc., 1990.
- Hone, T., “**Capabilities-Based Planning**”, Monterey, NPS Seminar, 21 September 2004.
- Jandarma Genel Komutanlığı, “**Dünya Jandarmaları**”, Ankara, 2009.
- Jandarma Genel Komutanlığı Web Sitesi, “**Barışı Destekleme ve Koruma Harekâtları**”, Erişim Tarihi: 03 Ocak 2015, www.jandarma.gov.tr.
- Karabulut, B., “**Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**”, Barış Kitabevi, Ankara, 2011, s. 9-11
- Kendall, J., “**Capabilities-Based Military Planning: The Myth**”, Washington, National War College”, 2002.

- Korkmazyürek, H., “**Savunma Planlaması**”, Ders Notları, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2007.
- Korkmazyürek, H., “**Savunma Planlaması**”, Ders Notları, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- Korkmazyürek, H. ve Şeşen, H., “**Savunma Yönetiminde Yeni Planlama Yaklaşımları: Kavramsal Bir Analiz**”, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- Korkmazyürek, H. ve Varoğlu, K., “**The Defence Planning for Turkey and the Lessons Learned for Developing Corporate Strategies**”, International Journal of Business, Management and Economics, Vol.2, No.7, 2006.
- Moskos, C. ve Diğerleri., “**Armed Forces After The Cold War**”, The Postmodern Military, Armed Forces After The Cold War, C. MOSKOS ve diğerleri (Ed.), New York, Oxford University Press, 2000.
- Nacak, A.O., “**Kolluğa Duyulan Güvenin Artırılmasına Yönelik Yaklaşımlar Konferansı**”, Silahlı Kuvvetler Akademisi, İstanbul, 2014.
- Öztürk, Y., “**Savunma Planlamasında Yeni Yaklaşımlar ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nde Bir Senaryo Uzayı Çalışması**”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- Troxell, J., “**Force Planning in an Era of Uncertainty: Two MRCs as a Force Sizing Framework**”, Carlisle, US Army War College, 1997.
- Ullman, R., “**Redefining Security**”, International Security, Cilt 8,1983, 130-133.
- Waltz, K., “**Theory of International Politics**”, International Security, 1979.
- Wolfers, A., “**National Security as An Ambiguous Symbol**”, Political Science Quarterly, Vol.67, 1952.
- Yıldırım, F., “**Modern Suç Önleme Yöntemleri Konferansı**”, J.Okullar Komutanlığı, Ankara, 2014.
- Zelikow, P., “**The Transformation of National Security**”, The National Interest, Spring 2003.